

Tarihî Türk Lehçelerinden Kazak ve Türkiye Türkçesine kulun Kelimesi

The Word kulun from Historical Turkic Dialects to Kazakh and Turkish

DOI: 10.38155/ksbd.1609336

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
29/12/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
24/05/2025

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
24/06/2025

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Doç. Dr., Abdulkadir ÖZTÜRK
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası
Türk-Kazak Üniversitesi
Filoloji Fakültesi /
Ordu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
akadiroztturk@odu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3077-458X

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

*Öztürk, A. (2025). Tarihî Türk lehçelerinden Kazak ve Türkiye Türkçesine kulun kelimesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(32), 250-260.

Öz

Kelimelerin hem semantik hem de fonetik olarak sosyolojik, coğrafi, kültürel vb. ihtiyaçlar çerçevesinde tarihî süreç içerisinde değişerek varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Bu değişimler bilhassa belirtilen “ihtiyaçlar” özelinde gerçekleşmektedir. İhtiyaçlar toplumun maddi ve manevi olarak ilişki içerisinde olduğu bütün tözlere göre belirlenir. Bu tözler o topluma ihtiyaç duyduğu “şeyi” kelimeler aracılığıyla ya yeniden yaratım süreciyle ya da var olan kelimelerde çeşitli anlamsal dönüşümler, yan anlam eklemeler, mecazlaştırma gibi yollarla sunar. Bu durumda dil de doğal olarak bir gelişim ve dönüşüm süreci yaşar. Hazırlanan bu çalışmayla öncelikle “kulun” kelimesi üzerine yapılan etimoloji çalışmaları değerlendirilecek sonrasında kelimenin Türkçenin tarihî metinlerinde kullanım alanı tanımlanacaktır. Çalışmanın karşılaştırma bölümünde ise kelimenin Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki kullanım farklılıkları tespit edilecektir. Böylelikle iki farklı lehçenin aynı kelimeyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda nasıl değiştirip dönüştürdükleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmada tarihî metinler yanında iki lehçe arasında karşılaştırmaları yapabilmek adına sözlüklerden, çağdaş metinlerden ve lehçeler üzerine yapılan çeşitli çalışmalardan faydalanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Lehçeleri, Kazakça, Türkçe, Kulun, Tay

Abstract

It is observed that words continue to exist by changing both semantically and phonetically within the historical process, in the framework of sociological, geographical, cultural, etc. needs. These changes occur particularly in the context of the specified "needs." Needs are determined according to all entities with which society is materially and spiritually related. These entities offer the "thing" that society needs through words, either through a process of re-creation or through various semantic transformations, additions of secondary meanings, metaphorization, etc., in existing words. In this case, language naturally undergoes a process of development and transformation. This study will first evaluate the etymological studies on the word "kulun," and then the use of the word in the historical texts of Turkish will be exemplified. In the comparative section of the study, the differences in the use of the word between Turkey Turkish and Kazakh language will be determined. Thus, it will be tried to reveal how two different dialects change and transform the same word in line with their own needs. In addition to historical texts, dictionaries, contemporary texts, and various studies on dialects will be used in the study in order to make comparisons between the two dialects.

Keywords: Turkic Dialects, Kazakh, Turkish, Kulun, Colt

Giriş

Orta Asya coğrafyasında gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda elde edilen buluntularla aynı coğrafyada yer alan kaya resimlerindeki at tasvirleri, eski zamanlardan beri atın bozkır göçebelerinin yaşamındaki yeri ve önemini göstermesi bakımından dikkate değerdir (Kabaday, 2024: 283).

At, tarih boyunca bozkır medeniyetinin maddi ve manevi hayatında mühim rol oynamıştır. Bu sebeple Türklerin ilk yazılı eserlerinde at ve atçılıkla ilgili geniş bir söz varlığı bulunmaktadır. Genel adı olan ‘at’ın yanında “yaban atı” anlamındaki *yunt*; “erkek at” anlamındaki *adgır*; “iğdiş edilmiş at” anlamındaki *azman* ve “at yavrusu” anlamındaki *tay* bu cümleden Köktürk yazıtlarında görülen ilk örneklerdir. *kulun* ise Köktürk dönemi bengü taşlarda karşımıza çıkmayan ancak Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren hem tarihî Türk lehçelerinde hem de çağdaş Türk dili alanında kullanılan kelimelerden biridir.

Kulun kelimesine Clauson’da ‘bir yaşından daha genç *tay*’ anlamı verilmektedir. Kelimenin kökenine yönelik bir açıklama yoktur (Clauson, 1972: 622). Gülensoy’da ‘at ve eşek yavrusu’ olarak karşılığı verilen kelimenin **kol* ‘yaban eşeği’ kelimesinden isimden isim yapma eki +(u)n ile türetildiği açıklanır (Gülensoy, 2007: 566). Hasan Eren, sözcük için ‘at yavrusu’ karşılığını verirken kelimenin ağızlarda ‘eşek yavrusu, sığa’ karşılığında da kullanıldığını ifade eder (Eren, 1999: 264-265). Erdal ise kelimenin ‘*tay doğurmak*’ şeklinde *Irak Bitig*’de tanıklandığını söyler (Erdal, 2004: 243).

Stachowski, Türkisch *kulak* ‘Ohr’, *kul* ‘Sklave’, *kulun* ‘Fohlen’ isimli çalışmasında kelimeyi ‘kul anlamında’ **kul* köküne götürür. Kelimeyi sonrasında hem isim hem fiil köklü olacak şekilde **kul+-* tasarlar. Fiil anlamı olarak; filizlenmek, türemek; isim anlamı olarak ise “küçük, genç, fide, filiz, yavru” anlamlarını kurgular. Daha sonra organ adı olarak **kulak* ‘embriyo, filiz’ anlamlarını karşılamak üzere, **kulka* ‘genç’, **kuluk* ‘atın embriyosu, tay’ anlamlarına karşılık olacak biçimde üç tarzda **kulun* şeklinde tasarlar (Stachowski, 2010: 238).

Drevnetyurkskiy Slovar’da kelime ‘at yavrusu’ şeklinde anlamlandırılırken kelimeye yönelik herhangi bir etimoloji yapılmaz. Tietze’de kelimenin anlam karşılığı olarak ‘bir yaşından küçük olan *tay* veya *sığa*’ şeklinde bir açıklama yapılırken kelimenin etimolojisine yönelik bir değerlendirme yapılmamıştır (Drevnetyurkskiy Slovar, 1969: 465; Tietze, 2023: 387).

Türk dilinin etimolojik sözlüklerinde kelimenin kökeni üzerine ortak bir görüşün olmadığı anlaşılmaktadır. Kelime daha çok ‘yeni doğmuş at yavrusu’ anlam alanı ve *kul± kelimesi köken gösterilerek değerlendirilmiştir.

At kültü ve kültürünü dünya üzerinde yaşayan ve yaşatan Türkler, dünya üzerindeki Arap, Slav vb. milletlere attan faydalanmayı öğretmişler ve bunun sonucu olarak da atla ilgili terimlerin Türkçeden başka dillere geçmesine olanak sağlamıştır. Macar Türkolog István Vásáry, Kıpçakçadan dolayısıyla Kazakçadan Rusçaya geçen kelimeler arasında çalışmaya konu olan *kulan* [*kulun*] “yabani at, eşek” kelimesini de zikretmektedir (Çınar, 1996: 20-21).

Tarihî ve Çağdaş Türk Dili Alanında *kulun*

Kulun, tarihî Türk dili alanında ilk kez *İrk Bitig*’in 24. ırk’ında “tay” anlamında *Teglük kulun irkek yuntta emig tileyür kün ortu yütürüp tün ortu kanta, negüde bulgay ol tir* “Kör bir tay (emmek için) erkek attan meme arıyor. Güpegündüz kaybedip gece yarısı nerede, nasıl bulacak, der. Öylece biliniz: (Bu fal) kötüdür.” (Tekin, 2004: 21, 29) ibaresinde görülmektedir. Aynı eserde {+IA-} isimden fiil yapım eki ile oluşmuş “tay doğurmak” anlamındaki *kulunla-* da bulunmaktadır: *beg er yuntingaru barmış: ak bisi kulunlamış* “Bey, atlarına doğru gitmiş. (Bakmış ki) Ak kırsak yavrulamış.” (Tekin, 2004: 19, 27). Eski Uygur Türkçesi döneminde kelimenin *kulun* ya da *kulun kaya* şeklinde “özel ad” olarak kullanıldığı da tespit edilmiştir (Tüfekçi, 2023: 83; Berker, 2020: 866). Eski Uygur Türkçesi üzerine yapılan diğer çalışmalarda kelimenin “tay, at yavrusu” anlamında kullanıldığı görülmektedir (Şahin, 2019: 257; Ertunç 2022: 179). *Kulun* kelimesinden {+CAk} küçültme ve sevgi eki ile türemiş *kuluncak* da “küçük tay” anlamında Eski Uygur Türkçesinde kullanılmıştır (Wilkins, 2021: 422).

Kelimenin Karahanlı Türkçesi eserlerinde de “tay, at yavrusu” anlamında kullanıldığı görülmektedir: *Kuş yavrusuna bala denir; "kuş yavruladı" demek istendiğinde kuş balaladı denir; "kuş yavruladı" demektir. Kural, kırsak hariç, böyledir. "Kulun"a kulun adı verilir; "kırsak yavruladı" demek istendiğinde, kulunladı demek gerekir iken kırsak kulnadı denir; çünkü nun ile lam'ın (l'nin) çıkağı aynıdır (DLT: 386) birbirinin yerine geçebilirler; bu da hafifletmek için böyle yapılmıştır. Tulum anutsa kulun bulur tulum unutsa bulun bolur. Anlamı şudur: Kim düşmana karşı silah hazırlatırsa tay bulur; kim hazırlanmayı unutursa tutsak olur. Hazırlıklı olmak için kullanılır (DLT: 103).kulunlug kırsak peşinde bir şey olan kırsak; bu da arkasından kulunu giden kırsaktır (DLT: 219) (kulna-) kırsak.k kulna.dı kırsak bir kulun doğurdu. kulna.r, kulna.ma.k (DLT: 474). Ayrıca DLT dizinde kelimeye kulun, tay karşılığı verildiği görülmektedir (DLT: 746). kulun kapup ketişdi – bir tay çaldı (DLT: 238).*

Harezmi ve Tarihî Kıpçak Türkçesi dönemine ait eserlerde kelimenin “tay, küçük tay” anlamının yanında “yaban eşiği yavrusu” anlamı kazandığı görülmektedir (bk. Alagöz, 2011: 112; Berker 2019: 149; Rustemova, 2014: 199; Ata, 1997: 399).

Çağatay Türkçesi döneminde kelimenin “tay, at yavrusu” anlamında kullanımı devam etmiş; bunun yanında “yabani at” anlamında da kullanılmıştır (bk. Kúnos 1902: 137). Nevâyî’nin *Muhâkemetü’l-Lugateyn* isimli eserinde kelimenin atın yaşı ile ilgili olduğu üzerine bir açıklama bulunmaktadır: “Yine at türlerinden tobuçak, argumağ, yeke, tatu gibi hepsini yalnızca Türkçe söylerler. Atın yaşını dahi pek çoğunu Türkçe söylerler. Yalnız *kuluna* kürre derler. Diğer tay, gunan, dönen, tulan, çırgavlanga denileceğinde daha doğru konuşanları Türkçe derler, çoğu bunu da bilmezler” (Barutçu Özönder, 1996: 211).

Batı Türkçesiyle yazılan eserlerde kelime, *kulun* veya *kulan* şeklinde ‘tay, at yavrusu’ anlamını karşılayacak şekilde (Ergin, 1997: 166; Babacan, 2024: 1620; Mirzabayov, 2018: 42) karşımıza çıkmaktadır. *Bahşayış Lugati*’nde ‘bir iki yaşındaki tay’ anlamını verilen (Turan, 2001: 151) kelimenin *kulan* şekli, ‘yabani at’ (Buğdaycı, 2021: 255) ‘yeni doğmuş at veya eşek yavrusu’ (Kazancı, 2022: 713) ‘iki üç yaşındaki dişi tay’ (Aydoğan, 2018: 165) anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye Türkçesi sözlüklerinde *Düz renkli, görünüşü at ile eşek arası olan, Orta Asya menşeli yabani at. 2. Anlam: İki üç yaşında dişi tay, kısarak (Ayverdi, 2010:710). kulan, [Kır. kulan] is. 1. {eT} Tek parmaklılar takımının atgiller familyasından, eti ve postu için avlanan, Kırgız steplerinde yaşayan bir tür; yaban eşiği (Equus hemionus). [DLT¹] [KB²] [OKD³] 2. Donu düz renkli, at ile eşek arası görünüşte yabani at. 3. {ağz} İki üç yaşındaki dişi tay; kısarak. [DS] (Çağbayır, 2007: 2829) şeklinde açıklanan *kolan/kulan*; Derleme Sözlüğünde *kulun, kuli, kulin, külün, kulu* şekilleriyle ‘at ve eşek yavrusu’ anlamında tanımlanmaktadır (DS, 1993: 2997). Güncel Türkçe sözlükte ise kelimenin anlamı ‘altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu’ şeklinde verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).*

Kazak Türkçesinde *kulın/qulın* şeklinde kullanılan kelime, tarihî Türk dili alanındaki anlamının yanında (bk. Bektayev, 2007: 299) “genç, nesil, ergen, insanın gençlik çağları, çocuk, çocuğu şımartmak için söylenen sevgi sözü” gibi yan anlamlar kazanmıştır (Koç vd., 2007: 561; Oraltay vd., 1984: 180; Bekturov ve Bekturova, 2001: 162; Til Komitesi, 2011: 316). Kelimenin Kazak Türkçesinde yan anlamları itibariyle sözlü gelenekte sık kullanıldığını,

¹ Divânü Lugâti’t-Türk

² Kutadgu Bilig

³ Oğuz Kağan Destanı

Türkiye Türkçesinde bulunmayan atasözleri ve deyimlerde metaforik anlamlar oluşturduğunu söylemek mümkündür:

• *At bolatın jılqı qulınınan belgili* “At olacak yılkı küçüklüğünden bellidir” (İsmail ve Gümüş, 1995: 15). • *Enesi tepken qulinnıñ eti awırmas* “Anası tepen kulunun eti ağrımaz” (İsmail ve Gümüş, 1995: 41). • *Qulın qırda boladı, qundız suwda boladı* “Kulun kırdan olur, kunduz suda olur” (İsmail ve Gümüş, 1995: 299). • *Qulındı biyeden quduqtağı suw da artılmas* “Kulunlu kısırdan kuyudaki suda artmaz” (İsmail ve Gümüş, 1995: 299). • *UI bala qulınşaq deydi, qız bala quwırşaq deydi* “Oğlan çocuğu kuluna bineceğim diyor, Kız çocuğu oyuncak bebekle oynayacağım diyor” (İsmail ve Gümüş, 1995: 321). • *Tenge tıynnan öser jılqı qulınnan öser* “Para kurşunla çoğalır, yılki kulunla çoğalır” (İsmail ve Gümüş, 1995: 333).

• *Kuvlık biye kulındı*, “Kuvlık kısırak kulunu” [Er Töstik Destanı] (Aça, 2002:113). • *Kurtka kulındı sayladı, Sarayga salıp bayladı. Sol kulındı ösirip* [Kırım’ın Kırk Batırı Destanı] (Türkmen ve Arıkan, 2007: 768) • “Kurtka kulına iyi baktı, Saraya kapatıp bağladı O kulını büyütüp...” (Türkmen ve Arıkan, 2007: 769).

• Biyege minip *kulındı* aldım öngerip suwğa tüse kalğanımda şın battım. Jalma – jan *kulınğa* minip, biyeni aldım alıp öngerip edim (Özveren, 2018: 15) “Kısırağa binip kulunu önüme oturtup suya indiğimde gerçekten battım. Hemen kuluna binip kısırağı önüme alıp oturtmuştum” [Yalancı Dazlakcık (Kırk Yalan) Masalı] (Özveren, 2018: 54).

• Baqtıñ köleñkesinde öñkey kulannıñ *kulındı* baylavlı tur, üş otav tur (Zhamakina, 2009: 143). “Bahçenin gölgesinde sadece yabancı atların kulunları bağlıymış” [Avcı ile Çocuğu Masalı] (Zhamakina, 2009: 302).

• Biye tuğan zaman bala *kulın*ın üyine alıp keldirip, öz kolında tərbiyeley bastaydı (Zhamakina, 2009: 194). “Kısırak doğurduğu zaman çocuk kulunu evine getirip kendisi onu yetiştirmeye başlamış” [Padişah ile Çocuğu Masalı] (Zhamakina, 2009: 352).

• *Kulın*-taylar tüyenin buydasın omırauimen soğıp, murnın jırıp ketetin (Yazan, 2012: 111). “Ürken yavru taylar, devenin burnundan geçirilen 2-3 metre uzunluğundaki ipe aniden çarparak devenin burnuna zarar verir” [Ağaca Gittiğimizde İsimli Hikâye] (Yazan, 2012: 74).

Mağcan Cumabay ve Ahmet Baytursunoğlu gibi ünlü Kazak ediplerinin eserlerinde de *kulın* kelimesinin çokça kullanıldığı görülmektedir:

Abaqtıda aydı, kündi cañıldım.

Sarğaydım göy, sar dalamdı sağındım.

Qaraşığım, *qulınım* dep zarlağan,

Alıstağı sorlı anamdı sağındım [Mağcan Cumabay]

“Hapishanede ayı ve günü şaşırdım, Sararıp soldum... Geniş bozkırımı özledim. ‘Gözümün karası, kulinim (yavru atım)!’ diye ağlayan uzaktaki zavallı anamı özledim.” (Bacaklı, 2014: 119).

Bul üydi meşit deydi, *qulınşağım* [Mağcan Cumabay] “Bu binâya mescit derler kuluncuğum” (Bacaklı, 2014: 95).

Qulınşağım, qorğanım sen! [Mağcan Cumabay] “Yavrum dayanağım sensin” (Zhiyenbayev, 2016: 297).

Ayrıca Mağcan’ın *kulın*’ın sembolik olarak kullanıldığı Sur Qulın (Boz Kulun) adlı bir şiiri de vardır.

Cazdı künü sır *qulın* “Yaz günü boz kulun”

Suluv edi sülüktey... “Güzeldi sülük gibi”... (Zhiyenbayev, 2016: 298)

Ahmet Baytursunoğlu, “Jar Jar” isimli şiirinde;

Kulın-tayday aykaskan on jak kayda, Jar-jar! “Kulun gibi dizilmiş, sağ taraf nerede, yar yar!” (Şen, 2014).

Kelin-kelin, kelinşek! “Gelin-gelin, gelincik!

Ker biyenin *kulınşak* “Yağız kısırağın kulunu” (Şen, 2014).

Kazak Türkçesine ait sözlükler, yazılı ve sözlü olarak kültür ürünlerini aktaran metinler ve ediplerin eserleri incelendiği zaman görünmektedir ki *kulın* kelimesi bu lehçede kendisine aktif bir kullanım alanı bulmuştur.

Değerlendirme

Kulunun tarihî Türk lehçelerindeki anlam alanı incelendiğinde büyük bir anlam değişmesine uğramadığını kelimenin ‘yeni doğmuş at yavrusu’ anlamını karşılayacak şekilde Türkçenin bütün tarihî metinlerinde kendisine kullanım alanı bulduğunu söylemek mümkündür. Türk dili tarihinde “at yavrusu, tay” anlamında kullanılan **kulun** ve **tay** kelimelerinin birçok eserde aynı yerde geçtiği görülmüştür (Ergin, 1997: 287; Ata, 1997: 177; Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 287; Alagöz, 2011: 242; Rustemova, 2014: 307, vd.). Bu durum, ortak kavram alanına sahip *kulun* ve *tay* kelimeleri arasında anlam farkı olduğunu düşündürmektedir.

Kulun kelimesinin ilk kez tanıklandığı *İrk Bitig*’ten ve diğer eserlerde de görülen *kulunla-* fiilinden hareketle kelimenin yeni doğan manasında bir anlam alanına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde Anadolu ağızları ve Türkiye Türkçesi özelinde bakılacak olursa; Maçka, Ermenek ve Mut ağızları haricinde *tayla-* şeklinde doğumla ilgili olabilecek bir kullanımla karşılaşılmamıştır. Bu durum, *kulun* kelimesinin anlam alanının *tay* kelimesine göre daha dar bir safhayı belirtmesi ile ilgilidir. İki kelime arasında anlam farkının ortaya çıkması için yeni doğmuş olan at yavrusunun sütten kesilmesi bir kıstas olarak kabul ediliyor olabilir. Bu durumda at yavrusunun sütten kesilmesi 4, 5 veya bazı durumlarda 6 aya kadar varabildiğinden *kulun* kelimesini ‘doğumundan en fazla altı aya kadar at yavrusuna verilen ad’ ya da ‘sütten kesilmemiş at yavrusu’ şeklinde anlamlandırmak daha doğru olacaktır. Bu görüşü destekleyen bir açıklama *Kâmûs-ı Türkî*’de *tay* maddesinde şu şekilde geçmektedir: “*tay*: i. at yavrusu. [üç yaşına kadar olana denilip, henüz meme emmekte olana ise “*kulun*” tabir olunur.] (Sami, 2012: 680).” Ayrıca *kulun* kelimesi ile ilgili Türkiye Türkçesine yönelik yapılan araştırmalarda kelimenin, *kulun* atmak ‘kısarak veya eşek yavrusu düşürmek’ ifadesi haricinde herhangi bir deyim, atasözü veya kalıplaşmış sözde kullanılmadığı da görülmüştür. Türkiye Türkçesine ait sözlü gelenek ürünlerinde de kelimeyle karşılaşılmamıştır. Kazak Türkçesine ait sözlükler, yazılı ve sözlü olarak kültür ürünlerini aktaran eserler ve ediplerin eserleri incelendiğinde ise *kulun* kelimesinin bu lehçede kendisine aktif bir kullanım alanı bulduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Tarihî Türk lehçelerinde *kulun* kelimesi

Orhun Türkçesi	---
Eski Uygur Türkçesi	At yavrusu, tay, küçük tay, özel İsim
Karahanlı Türkçesi	Tay, at yavrusu,
Harezm Türkçesi	Küçük tay, yaban eşiği yavrusu, taycık
Tarihî Kıpçak Türkçesi	Tay, at yavrusu
Çağatay Türkçesi	Atın yavrusu, tay, yabani at, iki üç yaşındaki dişi tay
Eski Anadolu Türkçesi	Tay, at yavrusu, yeni doğmuş at veya eşek yavrusu, bir iki yaşındaki tay, yabani at

Osmanlı Türkçesi	Tay, at yavrusu, yeni doğmuş at veya eşek yavrusu, bir iki yaşındaki tay, yabani at
Türkiye Türkçesi	Orta Asya menşeli yabani at, İki üç yaşında dişi tay, kısrak ⁴ , altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu

Sonuç

Bu çalışmada *kulun* kelimesi Türkçenin tarihî lehçelerinden günümüze kadar incelenmiş olup, kelimenin kazandığı çeşitli semantik gelişmeler dönemsel olarak gösterilmiştir. Bu incelemelerin ardından kelimenin Kazak Türkçesindeki kullanımları da eserler üzerinden ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, böylelikle *kulun*'un Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki semantik yönden benzerlik ve farklılıkları da açıklanmıştır. Bu değerlendirmeler aşağıda maddeler hâlinde ayrıntılı olarak verilmiştir:

Türkiye Türkçesine Yönelik Tespitler

- Kelime Türkçenin tarihî dönem metinlerinde kullanılmaktadır.
- Kelimenin Türkiye Türkçesi metinlerinde türemiş şekilleri tespit edilememiştir.
- Türkiye Türkçesinde kelime tek bir anlam alanını 'at yavrusu' karşılayacak şekilde kullanılmıştır.
- Kelime standart Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılmaktadır.
- Kelimeye yönelik Türkiye Türkçesinde mecazlaşma tanıklatılamamıştır.
- Kelime Türkiye Türkçesinde deyim, atasözü vb. kalıp ifadelerle kullanılmamaktadır.
- Kelime Türkçenin tarihî metinlerinde insan ismi olarak da kullanılırken bu durumla Türkiye Türkçesinde karşılaşılmamıştır.

Yapılan tarihî ve güncel araştırmalardan sonra *kulun* kelimesinin Türkiye Türkçesi *Güncel Sözlük*'teki anlamının "doğumundan en fazla altı aya kadar süttten kesilmemiş at yavrusu" şeklinde düzenlenmesi gereklidir.

Kazak Türkçesine Yönelik Tespitler

- Kelime Kazak Türkçesine ait masal, destan, efsane, hikâye gibi yazılı ve sözlü kültür ürünlerinde aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

⁴ *kulun* kelimesine "kısarak" karşılığının verilmesine ilk kez Türkiye Türkçesi sözlüklerinde tanıklık edilmiştir.

- Kelimenin Kazak Türkçesinde *kulın*, *kulınla-*, *kulınşak*, *kulınday* gibi türemiş şekilleri bulunmaktadır.
- Kelime, Kazak Türkçesinde temel anlam ‘atın altı aya kadar ki yavrusu’ olacak şekilde tanıklanmıştır.
- Kelime ‘genç, nesil, ergen, insanın gençlik çağları, çocuk, çocuğu şımartmak için söylenen sevgi sözü’ anlamlarına gelecek şekilde yan ve mecaz anlamlarıyla Kazak Türkçesinde tespit edilmiştir.
- Kelime, Kazak Türkçesinde deyim ve atasözlerinde geçmektedir.

kulun kelimesine yönelik olarak yapılan bu çalışma sürecinde elde edilen verilerden hareketle görülmüştür ki; bir kelime kendisine ihtiyaç duyulduğu oranda kullanım alanı bulur. Var olan kullanım alanını genişletir veya daraltır. *kulun* kelimesi de Türkiye Türkçesinde dar bir kullanım alanı içerisinde kullanım sıklığı az olacak şekilde sadece sözlüklerde yaşamaktadır. Kelime, Kazak Türkçesinde ise Türkiye Türkçesine kıyasla daha geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Bu durum Kazak Türklerinin atla olan ilgisini ve gündelik hayatın içerisinde ata verdikleri önemi ve değeri göstermesi açısından somut bir veri olarak görülmelidir. *kulun* kelimesinin aynı tarihî kökten gelen iki farklı Türk lehçesinde bu denli farklı bir kullanım alanı bulması gündelik yaşantının, gündelik ihtiyaçların, ekonomik kaygıların, coğrafi şartların ve hayatı idame ettirmek için gerekli olan bütün unsurların dile sadece morfolojik, fonetik olarak değil semantik olarak da nasıl etki ettiğini göstermesi açısından özel bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Kültürün dile etkisi *kulun* kelimesi üzerinden somut bir şekilde görülmektedir. Çalışmanın özet bölümünde ifade edildiği üzere *toplum ihtiyaçları doğrultusunda ilişkili olduğu sözleri kelimelerin anlam alanı içerisinde “şey”lerle doldurmaktadır*.

Yazar Katkıları: Bu makale tek yazarlı olarak yazılmıştır.

Çıkar Beyanı: Bu makalede herhangi bir çıkar tartışması yoktur.

Kaynaklar

- Aça, M. (2002). *Kazak Türklerinin destanları ve destancılık geleneği*. Konya: Kömen.
- Alagöz, A. (2011). *Eski Kıpçak Türkçesinde hayvan adları ve kavram alanı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Ata, A. (1997). *Kıyasu'l-Enbiyâ (Peygamber kıssaları) II Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydoğan, Z. (2018). *Tezkiretü'l Evliyâ (inceleme metin dizin) (1b-50b)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Dumlupınar Üniversitesi.

- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Babacan, V. (2024). *Hamzavî'nin İskender-Nâme'si (inceleme-metin-gramatikal dizin)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Bacaklı, Y. (2014). *Mağcan Cumabeyulı'nın şiirleri üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi.
- Barutçu Özönder, S. (1996). *Ali Şir Nevâyî muhâkemetü'l-luğateyn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bektayev, Q. (2007). *Kazaqşa-Orısşa sözdik*. Almatı: Altın Kazına Baspası.
- Bekturov, Ş. ve Bekturova, A. (2001). *Kazakşa Orısşa sözdik*. Astana.
- Berker, İ. (2019). *Tarihî Kıpçak Türkçesi sözlüklerinde sosyal ve kültürel yaşam* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Pamukkale Üniversitesi.
- Buğdaycı, S. (2021). *Kelile ve Dimne'nin sözvarlığı ve günümüze kadarki süreçte eserdeki kelimelerin geçirmiş olduğu anlam olayları (155a – 232b arası)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Çınar, A. A. (1996). *Kazak ve Türkiye Türklerinde at kültürü ve atın rolü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- DS: TDK (1993). *Derleme sözlüğü I-XII*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud divanu lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (2004). *A grammar of old Turkic*. Leiden, Boston: Brill.
- Eren, H. (2020). *Eren Türk dilinin etimolojik sözlüğü (ETDES)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut kitabı-II, index-gramer*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ertunç, İ. K. (2022). *Eski Uygur Türkçesine ait söz varlığının kavram alanı sözlüğü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İsmail, Z. ve Gümüş, M. (1995). *Türkçe açıklamalı Kazak atasözleri*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kabadayı, O. (2024). *Kazakça at koşum takımları (tarihî karşılaştırmalı söz varlığı incelemesi)*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Kazancı, S. (2022). *Süleymân-Nâme (39. cilt) (giriş-metin-dil incelemesi-dizin- tıpkıbasım)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Koç, K.; Bayniyazov, A.; Başkapan, V. (2021). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kúnos, I. (1902). *Šejx Sülejman Efendi's Čagataj-Osmanisches*. Budapest: Wörterbuch.

- Mirzabayov, A. (2018). *Azerbaycan Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesindeki Hayvan İsimlerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Nadelyayev, V. M. vd. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar*. Leningrad: Institut Yazıkoznaniya, Akademiya Nauk SSSR.
- Oraltay, H.; Pınar, S.; Yüce, N. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Özveren, H. G. (2018). *Kazak anlatıları çerçevesinde Kazakçanın söz varlığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Rüstemova, E. (2014). *Kıpçak Türkçesinden Kırım Tatarcasına anlam değişimleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Sami, Ş. (2012). *Kâmûs-ı Türkî* (Haz: Raşit Gündoğdu, Dr. Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Stachowski, M. (2010). *Türkisch kulak“Ohr“, kul“Sklave“, kulun“Fohlen“*. E. Manczak-Wohlfeld ve B. Podolak (yay. haz.), *Studies on the Turkic World* içinde (ss. 233-239). Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego.
- Şahin, C. C. (2019). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi.
- Şen, H. (2014). *Ahmet Baytursinov “edebiyet tanıtış” (dil incelemesi-metin-dizin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum Atatürk Üniversitesi.
- Tekin, T. (2004). *İrk Bitig Eski Uygurca fal kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (2023). *Tarihî etimolojik Türkiye Türkçesi lugati* (4. cilt). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Til Komitesi (2011). *Kazak edebi tilinin sözdigi*. Almatı: Til Bilimi Enstitüsü.
- Turan, F. (2001). *Eski Oğuzca sözlük bahşayış lügati*. İstanbul: BAY.
- Turan, F. (2019). *Kelimetullâh Hâce Pâdişâh Çağatayca manzum sözlük nisâb-ı kutbiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tüfekçi, A. N. (2023). *Eski Uygur hukuk metinlerindeki kişi adları üzerine bir deneme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Türkmen, F. ve Arıkan, M. (2007). *Kazak destanları IV Kırım’ın kırk batırı*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch – Deutsch – Türkisch (Eski Uygurcanın el sözlüğü eski Uygurca – Almanca – Türkçe)*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.
- Yazan, O. (2012). *Kazak hikâyeciliğinde Amancan Jakıp’ın hikâyelerinin yeri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi.
- Zhamakina, A. (2009). *Kazak masalları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi.
- Zhiyenbayev, Y. (2016). *Mağcan Cumabeyuli’nin şiirleri üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.04.2025).